

Vykypěl, Bohumil

[Meškank, Timo. Retrogradny słownik hornjoserbskeje řeče]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2002, vol. 51, iss. A50, pp. 169-170

ISBN 80-210-2819-X

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100912>

Access Date: 03. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

slezská nářečí, a to i těch, která ve Slezsku „zdomácněla“ až po druhé světové válce. Jde např. o názvy, které se liší od obecně polských jen slovotvornou příponou, obměněnou lexikalizovanou formou, významem atd.

V úvodu ke slovníku je vedle již zmíněných kritérií při zařazování jednotlivých hesel podrobně popsána i historie shromažďování materiálu počínaje sběry Bąkovými. Jádrem kartotéky slovníku jsou terénní sběry, jež byly provedeny školenými pracovníky v několika desítkách míst (seznam uvádí 63 obce) v rozsahu 3–10 tisíc záznamů (v některých případech byl tento materiál již dříve způsobem publikován). Použit byl i materiál ze sběrů některých dialektologů, např. sběr S. Bąka a F. Pluty, jakož i z rukopisných slovníků slezských, které byly zpracovány amatérskými zájemci o dialekty. Pro slovník byl použit i materiál pocházející z etnografických zápisů Slezského ústavu v Opoli a rovněž materiál z tištěných publikací, mezi nimiž první místo zaujímá Atlas językowy Śląska A. Zaręby.

Slovník podává u každého výrazu i informaci o jeho zeměpisném rozšíření. Přestože si v tomto směru nedělá nárok na úplnost, jsou tyto údaje mimořádně cenné. Pokud nelze výraz přesně lokalizovat, uvádí slovník alespoň pramen, odkud pochází.

V další části prolegomen jsou čtenářům objasněny zásady, které uplatnila redakce při sestavování jednotlivých hesel. Je tu vyložena struktura hesla, obsah jeho částí i forma prezentace nářečního materiálu se všemi významy jednotlivých lexémů a s doklady. Popsány jsou zde i postupy při zpracovávání frazeologických spojení jednotek a je vyložena celý systém kvalifikátorů a odkazů včetně propojení jednotlivých hesel, která spolu nějakým způsobem souvisejí. Dokladový nářeční materiál se uvádí foneticky a jednotlivé zvuky mají své speciální znaky, jejichž přehled je zde uveden i s charakteristikou. Přirozeně nechybí obsáhlý seznam pramenů a jejich zkratk, dále seznam zkratk okresů a subregionů Slezska i jiných zkratk užitých v slovníku a též přehled citovaných lokalit.

Slovník je řazen abecedně; první díl slovníku obsahuje hesla A až Beczka. Hlavními kritérii při vymezení hesla se jeví forma a význam. Tak např. lexém *bachor* je v slovníku představen v těchto heslech: BACHOR, Bachory, Bachora viz BACHORO, BACHORO, Bachora, Bachory viz BACHOR, BACHORZ, Bachorze, BACHORZYSTY, BACHORZYT, Bachórz viz BACHORZ (iniciálami se vyznačuje heslo, malým písmenem tzv. podheslo); vztahy mezi jednotlivými hesly nejsou však vždy zcela jasné.

Po stránce formální je stavba hesel přehledná: na samostatném řádku se uvádí záhlaví hesla, pod ním pak nářeční formy s lokalizací, dále význam s kontextovými doklady, u slov přejetých je uvedena informace o původu slova, případně odkazy na synonyma či na další hesla.

Stavbou i obsahem se hesla slezského slovníku podobají heslům ve Słowniku gwar polskich. Odráží se v nich erudice autorského kolektivu (M. Iżykowska, B. Jahońkowska, K. Kleszcz, L. Przymuszała, B. Wyderka) i vyspělost polské lexikografické školy. Lze si jen přát, aby práce úspěšně pokračovala a aby dílo bylo dokončeno v přijatelné době.

Karel Fic

Timo Meškank: Retrogradny słownik hornjoserbskeje řeče. Mensch & Buch Verlag, Berlin 2001, X + 226 s. ISBN 3–89820–184–8.

Chceme zde upozornit na užitečnou knihu. V loňském roce vyšel retrogradní slovník hornolužické srbštiny od Tima Meškanka. Třebaže slovník byl už delší dobu hotov v rukopise, ujal se jej

až berlínské nakladatelství Mensch & Buch, vydávající hlavně disertace. Na vydání přispěly Česko-německý fond budoucnosti, Spolek česko-lužický a Ústav pro sorabistiku Lipské university.

Materiál Slovníku je postaven na 4. vydání Völkelova pravopisného slovníku hornolužické srbštiny (P. Völkel: Prawopisny słownik hornoserbskeje rěče, Budyšin 1981) a celkem je v něm zachyceno 44,5 tisíc slov. Kromě toho přináší Meškankův slovník také corrigenda k slovníku Völkelovu. O tom jakož i o zásadách stavby slovníku se dočteme v autorově předmluvě, psané hornolužickosrbsky, sympaticky bez »obligátního« překladu do němčiny.

O tom, že jde o publikační počin všestranně užitečný, snad není zapotřebí se rozsáhleji rozepisovat. Slovník uvítají nejen ti, kdo se chtějí zabývat lužickou slovotvorbou (její důkladné zpracování dosud chybí!), ale třeba i fonologové zkoumající fonematické kombinace na konci slov nebo morfologové pojednávající o frekvenci deklinačních či konjugačních typů. Škoda, že už dříve nenašla tradiční sorabistická či slavistická nakladatelství místo ve svých edičních plánech, nicméně je dobře, že slovník vůbec vyšel.

K této krátké zprávě ještě připojujeme informace, kde lze slovník dostat. Za 23 € si jej můžete objednat u autora, působícího na Lipské universitě (Institut für Sorabistik der Universität Leipzig, Brühl 34–50, D-04109 Leipzig; <http://www.uni-leipzig.de/~sorb/>) nebo v nakladatelství Mensch & Buch (Mensch & Buch Verlag, Sprengelestr. 4–5, D-13353 Berlin; e-mail: info@menschundbuch.de; <http://www.menschundbuch.de>). Za 560 Kč jej nabízí Spolek česko-lužický (Spolek česko-lužický, předseda Richard Bígl, Zelenohorská 17, 181 00 Praha; e-mail: biegl@email.cz; <http://www.hyperlink.cz/sc-l/>).

Bohumil Vykypěl

Stanislava Kloferová: Mluva v severomoravském pohraničí. Vydavatelství MU, Brno 2000. 130 s. ISBN 80–210–2470–4.

Výzkumy mluveného jazyka v jeho zeměpisné diferenciaci, doplňující obraz jazykové situace, který je podán v Českém jazykovém atlase (jeho 4. díl právě vychází), stále pokračují. Dokládá to recenzovaná monografie S. Kloferové, která řadu publikací zabývajících se zkoumáním vývoje jazyka dnešní běžné každodenní komunikace rozšiřuje o nový pohled. Přináší obraz specifického vývoje jazyka na území dosud neprobádaném a jazykově velmi komplikovaném – v nově dosídlených pohraničních obcích na severní Moravě. Záslouhou ČJA je sice zachycen jazykový stav v pohraničních městech (odrážející novější stupeň běžného vyjadřování), jazyková situace ve vesnicích v pohraničí však zůstávala zatím stranou zájmu badatelů.

Je nepochybné, že situace v severomoravském pohraničí je po stránce jazykové velmi složitá. Skladba obyvatelstva, které sem po roce 1945 přesídlilo z různých oblastí českého národního jazyka i z ciziny, je velmi nesourodá a pestrá. S. Kloferová stála tudíž před nesnadným úkolem: popsat aktuální tendence uplatňující se ve vývoji zdejší běžné mluvy.

Veškerý jazykový materiál, jenž je východiskem analýzy, pochází z vlastních terénních sběrů autorky. Výzkumy uskutečnila v 80. letech 20. stol. ve dvanácti obcích u tří věkových skupin mluvčích. Sít zvolených obcí pokrývá rovnoměrně celé severomoravské pohraničí (ukazuje to i mapa v příloze), v každé zvolené obci je základní škola a nářeční/jazykové složení obyvatelstva je pestré.

Základním postupem při shromažďování materiálu byla řízená konverzace kombinovaná s analýzou souvislých spontánních monologických projevů průběžně zaznamenávaných na audiokazetu (ukázky z těchto projevů jsou uvedeny v závěru publikace). Údaje si autorka dále ověřovala, popř.